

Gönderim Tarihi: 15.03.2021

Kabul Tarihi: 28.05.2021

SARIKAMIŞ HALKEVİ (1937-1951)

Sarıkamış Peoples House (1937-1951)

Nebahat ARSLAN

Doç. Dr. Kafkas Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
nebahatarслан@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0003-4784-3817

Çalışmanın Türü: Derleme

Öz

Halkevleri 19 Şubat 1932 yılında kuruldu. Bunların amacı yeni kurulan devletin ve yapılan İnkılapların fikri yönünü halka anlatmak ve rejimin geleceğini sağlamlaştırmaktır. Halkevleri iki misyon üstlendi, birincisi halkın eğitimini sağlamak ikincisi ülkenin her köşesinin tarihini, kültürünü ve sosyolojik zenginliklerini ortaya çıkarmak. Bu amaçla 24 Şubat 1933'te Kars Halkevi ardından 23 Şubat 1934'te Iğdır Halkevi açıldı. Daha sonra 25 Şubat 1937'de Kağızman ve Sarıkamış Halkevi kurularak faaliyetlerine başladı. Kars'ın diğer kazaları olan Ardahan, Tuzluca ve Arpaçay'da da halkevleri ve köylerde halkodaları açılarak faaliyetlerini yürüttüler. Sarıkamış Halkevi, Spor, Köycülük, Sosyal Yardım, Kütüphane ve Temsil Şubesi adı altında beş şube oluşturuldu. Sarıkamış Halkevi kaza merkezinde ve köylerinde belirlenen amaçlar doğrultusunda etkili çalışmalar yapmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kars Halkevi, Sarıkamış Halkevi, CHP Bölge Müfettişlikleri.

Abstract

People's Houses were established on February 19, 1932. Their main purpose was to explain the reforms and intellectual aspects of the newly established state to the public to strengthen the future of regime. People's Houses undertook two missions, the first is to provide the education of the people, the second is to reveal the history, culture and sociological richness of every corner of the country. For this purpose, Kars People's House was opened on February 24, 1933 and after that Iğdır People's House was opened on February 24, 1934. Later, on February 25, 1937, Kağızman and Sarıkamış People's Houses were established and started their activities. They carried out their activities by opening People's Houses in the other districts of Kars such as Ardahan, Tuzluca and Arpaçay and opening folk houses in villages. Five branches were established under the name of Sarıkamış People's House, these are; Sports, Peasantry, Social Aid, Library and Representation Branch. Sarıkamış People's House has carried out effective studies in line with the objectives determined in the district centre and its villages.

Keywords: Kars People's House, Sarıkamış People's House, CHP Regional Inspector

1. GİRİŞ

Yeni kurulan bir ülkede kalkınma hareketine her alanda başlanırken, halkın eğitime ve bilinçlenmesine öncelik verilmiştir. Bu misyonu yerine getirmek için çeşitli cemiyetler kurulmuştur. Bu cemiyetlerden ilki Türk Ocakları'dır. 1912'de kurulmuş olan Türk Ocakları Milli Mücadele sonrasında ülkenin hemen hemen her yerinde tekrar şubelerini açmıştır. Bu cemiyetin en önemli işlevi halkın eğitimi ve terbiyesi bağlamında etkili olmaktır(Sarınay, 2004, s.131-132). Ancak Türk Ocakları faaliyetlerini samimiyetle sürdürürken, 1931 yılında alınan bir kararla kapatılmış bu cemiyetin yerine Halkevleri açılmıştır (Toksoy, s.147). Aynı görev ve misyonu yürütmek için 1932 yılında kurulan Halkevleri bir yandan ülkenin her köşesinin tarihini, coğrafyasını, etnografya ve folklorunu tanıtmak amacıyla faaliyetler yürütürken diğer yandan halkın eğitimini sağlamaya çalışmıştır. Halkevlerinin asıl amacı Türk milletinin yaşayış seviyesini çağdaş milletler seviyesine çıkarmak, ulusal birliğin gelişmesini ve yayılmasını hızlandırmak, halka çağdaş uygarlık anlayışını kazandırmaktır(Özdemir&Aktaş, 2011,s.425).

Atatürk İlke ve İnkılâpları'nın ışığında kültürel gelişmeyi oluşturmak için çeşitli faaliyetler yürüten Halkevleri, bunları hayata geçirmek için kendi içinde şubeler kurmuştur. Bu şubeler ikiye ayrılır; birincisi yetişkin eğitimi ve sosyal dönüşümü sağlayan, ikincisi sanatsal ve kültürel faaliyetleri gerçekleştiren şubelerdir. Bunlar Dil ve Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Kitaplık-Yayım, Köycülük, Tarih ve Müze kolları adı altında etkinliklerini sürdürmüşlerdir. Bu şubelerin açılabilmesi için yeter üye sayısı olmalıdır. Halkevleri ve şubeler birer başkan tarafından yönetilir. Halkevlerinin bir toplantı salonu, bir okuma odası ve güzel sanatlar çalışmalarına ayrılan bir yeri olmalıdır (Demircioğlu, 2018,s.463).

Halkevinde çalışanlar çoğunlukla hiçbir menfaat beklemeden gönüllülük esasına göre çalışmışlardır. Halkevleri mahalli yardımlarla ve hükümet tarafından desteklenmişlerdir. Ancak Halkevlerinin sayıları çoğaldıkça mali açıdan sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Çok Partili döneme girilmesiyle ülke çapında yaşanan değişiklikler ile Halkevleri 1951 yılında kapatılmıştır (Atlı,2013,s.44-50).

2. SARIKAMIŞ HALKEVİ'NİN KURULUŞU

Halkevleri, sadece vilayet merkezlerinde örgütlenerek çalışmakla kalmadı zaman içinde ilçelerde halkevleri, köylerde halkodaları açıldı. Bu

bağlamda Kars merkez halkevinin 24 Şubat 1933'te açılmasının ardından, Kars'ın ilçelerinde farklı tarihlerde altı halkevi daha açıldı. Bunlar, Ardahan, Iğdır, Kağızman, Sarıkamış, Tuzluca ve Arpaçay halkevleriydi. Iğdır Halkevi 24 Şubat 1934'te (Demircioğlu, 2018, s.463) daha sonra 25 Şubat 1937 tarihinde Sarıkamış, Ardahan, Kağızman Halkevleri açıldı. Sarıkamış Halkevinde, Spor, Temsil, Sosyal Yardım, Kütüphane ve Köycülük şubeleri oluşturuldu (Atlı, 2013,s.140).

Sarıkamış halkevinin açılmasından sonra ona bağlı köylerde çok sayıda halkodası zaman içerisinde kurulmuştur. Hatta 1944 yılına kadar halkodası kurulmayan Yeni Gazi köyünde görevli olan Yüzbaşı Reşat Sagesen kendi çabalarıyla 1 Kasım 1944 tarihinde bir kütüphane kurmuş ve bunu CHF Genel Sekreterliğine bildirmiştir (BCA, 490.01.999.860.1, s.31). Kendisine Genel Sekreterlikçe gönderilen 13 Aralık 1944 tarihli yazıda *“Yenigazi Köyünde, subay ve halkın okuma ihtiyacını temin maksadıyla açtığınız kütüphaneden çok memnun oldum. Bu faydalı teşebbüsünüzden dolayı sizi tebrik ederim. İleri de bir Halkodası açılmak suretiyle bu köyde daha geniş bir kültür hareketinin başlamasını umarım kütüphanenize armağan olmak üzere ilişik listede yazılı 50 kitabı posta ile adınıza gönderiyorum”* açıklaması yapılmıştır (BCA, 490.01.999.860.1, s.29). Bu kitaplardan bazılarının isimleri şöyledir; Kars, İstanbul 1943, Hitabeler ve Konferanslar, Ankara 1939, Enver Benhan Şapolyo, Ziya Gökalp, İstanbul 1943 (BCA, 490.01.999.860.1, s. 30).

25 Aralık 1945 yılında Sarıkamış ilçesine bağlı olan, Karakurt, Karaorgan, Selim, Alisofu, Aşağı Mıcingirt, Benli Ahmet, Bozkuş, Bölükbaşı, Divik, Gülantep, Issısu, Laloğlu, Yolgeçmez, Zellige Halkodalları kurulmuştu (Atlı, 2013,s.141). Bu halkodalarından Mağaracık halkodasının 1947 yılında kadınlı erkekli üye sayısı elli kişidir ve 37 kitaplı bir kütüphaneye sahiptir. (Atlı, 2013,s.140).

3. SARIKAMIŞ HALKEVİ REİSLERİ

Elimizdeki arşiv belgelerine göre; Sarıkamış Halkevi'nin 1937-1940 yılları arasında görev yapan ilk reisi hakkında net bir bilgiye rastlanmamıştır. 1940 yılı itibariyle halkevi reisi CHP idare heyetinde görevli olan Sabit Özkazanç'tır (BCA, 490.01.999.860.1,1940, s.104). Ardından Sarıkamış Halkevi Reisi olarak Sarıkamış Orta Okul Direktörü Veli Erten 1941 yılında görevlendirilmiştir. Veli Bey Halkevi Reisliği sırasında münevverlerin ve Sarıkamış halkının sevgisini kazanmıştır. Ağır başlı, işlerinde çok titiz ve çalışkan olduğu için az zaman zarfında parti idare heyetinin hükümet amir ve memurlarının halkevine karşı alakalarını arttırmıştır. Ayrıca halkevi

üyelerinin çoğu bu dönemde muallimlerden oluşmaktadır (BCA, 490.01.999.860.1, 1941, s. 42.).

Veli Bey aynı yıl içerisinde vilayet idare heyetinin verdiği 450 lira yardımı az bularak istifa etmiş ve Halkevi işleri ile meşgul olmamıştır. Veli Bey'in ilk istifası kabul edilmediği için Ekim 1941'de tekrar istifa etmiş ve halkevini yüzüstü bırakmıştır. Hatta Halkevi Reisliğinden ayrılmadan evvel, Sarıkamış Belediye binasında bulunan okuma salonunu, Sarıkamış Kaymakamının arzusu üzerine kulüp yapılmasına muvaffak etmek sureti ile okuma salonunun yok olmasına sebep olmuştur. Daha sonra okuma salonu kulüp reisi tarafından bir kahveciye verilerek her türlü oyunların oynandığı alelade bir kahvehane şekline sokulmuştur. Bunun üzerine CHP Erzurum Bölgesi Müfettişi Ordu Mebusu Dr. Vehbi Demir: Sarıkamış Belediye Reisini uyararak derhal bu kahveyi okuma salonuna çevirmesini istemiştir. Bunun üzerine Sarıkamış Belediye Reisi ve CHP Sarıkamış Parti Reisi bu işle yakından ilgilenmişlerdir. Halkevi Kütüphane Kolu Reisi ve aynı zamanda CHP İdare Heyeti Muhasip Azası Ragıp Şefik Çalkavur Bey¹(Kırzioğlu,1978, s.200-206) salonun tekrar okuma salonuna çevrilmesi hususunda görevlendirilmiştir. Böylece Halkevi okuma salonu eşyaları da korunarak eski işlevine devam etmiştir (BCA, 490.01.999.860.1,1941, s.42).

Veli Bey'in istifasından sonra halkevine reis atanması için CHP bölge müfettişi Vehbi Demir, Parti Reisi, İdare Heyeti Azaları ve Belediye Reisi ile bir araya gelerek eskiden parti reisliği yapmış olan Ragıp Şefik Çalkavur'un Sarıkamış Halkevi Reisliğine getirilmesini uygun bulmuşlardır (BCA, 490.01.999.860.1,1941, s.43).

Sarıkamış Halkevi Reisliği 1941-1943 yılları arasında yürüten Ragıp Bey'den sonra 7 Mart 1943 tarihinde Kaza Hükümet Doktoru Ali Alperat bu göreve getirilmiş ve bir yıl bu görevi yürütmüştür (BCA, 490.01.999.860.1,1943) (BCA, 490.01.999.860.1,1941, s.43) Ali Bey'den sonra Ragıp Şefik Bey'in Oğlu Memduh Çalkavur² (Kırzioğlu,1978, s.202-

¹ "Ragıp Şefik Çalkavur Mehmet Şefik Bey ve İsmet Hanımın oğludur. 8 Mayıs 1889 tarihinde Erzincan'da doğmuştur. Kars'ın Çalkavur köyünden Erzincan'a göç ettikleri için bu soyadını almışlardır. Mahmut Saip ve Hazık adında iki erkek kardeşi vardır. Aile daha sonra Erzincan'dan Sarıkamış'a göç etmiştir. Sarıkamış Belediye Reisliği, Sarıkamış Türk Ocağı Reisliği ve Halkevi Reisliği yapmıştır. Ticaretle uzun zaman uğraşan Ragıp Bey 1967 yılında rahmetli olmuştur." M. Fahrettin Kırzioğlu, Atatürk Üniversitesine kitapları Bağışlananlar, Atatürk Üniversitesi 20. Yıl Armağanı 4. Kitap (Çeşitli Konular), Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara 1978, s. 200-206.

² " Memduh Çalkavur, Ragıp Şefik Çalkavur ve Naciye Hanımın oğludur. 13 Mayıs

203)1944, ardından Nevzat Erkek 1945 yılı sonuna kadar bu görevi yürütmüş ve Sarıkamış Halkevine büyük katkı sağlamışlardır (Demircioğlu, 2018, s.478). Nevzat Bey'den sonra tekrar Memduh Bey halkevi reisi olarak görev yapmıştır (BCA, 490.01.999.860.1,1945, s.13-14).

4. SARIKAMIŞ HALKEVİNE YENİ BİNA YAPILMASI İÇİN GİRİŞİMLER

Sarıkamış Halkevi açıldığında eski Rus Kilisesi olan binada çalışmalarına başlamıştır. Aslında kapatılmış olan Türk Ocaklarının bütün taşınır ve taşınmaz malları CHP İl Teşkilatları vasıtasıyla zaman içinde Halkevlerine devredilmiştir. Ancak burada Sarıkamış Türk Ocağı'nın kendine ait bir binası olmadığı için, kapatıldığında bütün malları CHF İlçe teşkilatına ve daha sonra Sarıkamış Halkevine kalmasına rağmen, Sarıkamış Türk Ocağı Belediye binasında ona tahsis edilen iki odada faaliyetlerini sürdürdüğü için halkevine herhangi bir bina devredilememiştir (Arslan, 2020, s.12-13). Bu nedenle yeni kurulan Sarıkamış Halkevi eski Rus Kilisesinde faaliyetlerine başlamıştır. Bu bina iki oda ve büyük bir salondan ibarettir. Salonu çok geniş ve yapılacak olan faaliyetler için müsaittir. Fakat hemen her tarafı taş olduğu için soğuk iklim şartları da göz önüne alındığında, burayı ısıtmakta zorluk çekilmektedir. Bu müşkilatın aşılabilmesi için parti ve belediyenin ortak çalışması ile yeni bina yapılması konusunda çalışmalar başlatılmıştır (BCA, 490.01.999.860.1,1940,s.71).

Bu konuda CHP Çoruh Bölge Müfettişi Cemal Karamuğla, 7 Şubat 1940'da CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği bilgilendirme notunda Kars'ın Sarıkamış, Iğdır ve Kağızman halkevi binalarının yeniden yaptırılmasını ve bunlara ek olarak Çoruh vilayeti Hopa Halkevinin ve Rize Pazar ilçesi Halkevinin de aynı çerçevede değerlendirilmesini istemiştir. CHP Genel Sekreterliği Cemal Karamuğla'nın teklifini ilgili kurullarında değerlendirdikten sonra cevap verileceğini belirtmiştir (Eyüpoğlu, 2018,s.402).

Kars CHP İl İdare Heyeti Abdurrahman Sürmen, 13 Mart 1940'ta CHP Genel Sekreterliğine ve Üçüncü Umum Müfettişliğine gönderdiği

1911'de Su Şehrinde doğmuştur. Babasının Erzincan'dan Sarıkamış'a göç etmesiyle birlikte burada uzun yıllar yaşamıştır. Atatürk'ün 5 Ekim 1924 Sarıkamış Türk Ocağı ziyaretleri sırasında Memduh Bey, küçük bir çocuk olarak kısa bir konuşma yapmış ve şiir okumuştur. Ragıp Bey'e çalışmaları sırasında yardımcı olan Memduh Bey babasından kalan kitapları Atatürk Üniversitesi Kütüphanesine bağışlamıştır. Memduh Bey Sarıkamış'ta ve Erzurum'da ticaretle uğraşmıştır." M. Fahrettin Kırzioğlu, Atatürk Üniversitesine kitapları Bağışlananlar, s.202-203.

yazıda, Sarıkamış, Kağızman ve Iğdır'da yapılacak Halkevi binalarına mahallinden yardım yapılacağı bilgisini vermişti. Bu kapsamda Sarıkamış'ta belediye bütçesinden 1.500, parti örgütünden 500 olmak üzere toplamda 2.000 lira, bina yeri olarak ta belediye caddesi üzerindeki 1115,5 metrelik dört köşeli arsa gösterilmişti (Eyüpoğlu,2018,s.403). 19 Mart 1940 'da Üçüncü Umum Müfettişi Haşim İşcan, bu yazıdan bahisle, mahallinden bina yapılması için nakdi yardım ve arsa tahsisi önerilmesinin memnuniyet verici olmasının yanında üç kazada inşası düşünülen halkevlerine merkezce yardım yapılması zaruri olduğunu belirtmektedir (Eyüpoğlu, 2018,s.404).

CHP Çoruh Bölgesi Müfettişi Muğla Mebusu Cemal Karamuğla 11 Temmuz 1940 tarihli Kars Vilayeti Halkevleri ikinci teftiş raporunda yine bu konuya değinerek;

“Kazalarda yeni halkevi yapmak hususundaki programın tatbikinde bu vilayetin kendisine düşen vazifeyi yapacağına ihtimal vermiyorum. Yapılacak binaların en az yarı bedelinin mahallin temin ederek bankaya tevdi etmek için idare amirlerinin bu işin lüzum ve ehemmiyetini layıkıyla takdir etmiş olmaları lazımdır. Bugün mevcut olan evlerin idaresine muktazi en küçük yardımları bile vermekten çekinen ve bunu israf addeden idarecilerin yeni binaların kurulmasında gayret ve hizmet sarf etmeleri asla mümkün olmayacaktır. Ne vilayet ve nede Kağızman, Sarıkamış ve Ardahan kazaları bu günkü vaziyette bu kudreti gösteremeyeceklerdir. Bu sebeple bu kazalardaki mevcut binaları ıslah, tamir ve tecdit etmek veya az masraflı bazı ilaveler yapmak suretiyle vaziyetin idaresi daha pratik bir iş olacaktır.” şeklinde açıklama yapmıştır (BCA,490.01.999.860.1,1940,s.67). Bu açıklamadan anlaşılan odur ki Cemal Karamuğla, yeni bina yapılması için mahalli idarelerden gerekli yardımın alınamayacağını düşünüyordu. Cemal Bey sözlerine devamla *“Sarıkamış'ta 500 lira mukabilinde Belediyece istimlak edilerek partiye verilecek olan bina meselesi halledilememiştir. Bu muamelenin tesrii, halkevini bugünkü müşkül vaziyetten kurtararak, Kilise binasını umumi toplantılara hasretmek ve bu istimlak edilecek binada halkevi şubelerini barındırmak mümkün olacaktır. Yeni bir bina yapılmak kararı verildiği takdirde bunun için belediyenin bütçeye koyduğu para 2.000 liradır. Vilayetten bir şey verilmeyeceğine nazaran bu paranın umumi merkezinden yapılacak yardıma bir esas teşkil edemeyeceği açıktır..”* (BCA,490.01.999.860.1,1940,s.68).

Sarıkamış, Kağızman ve Iğdır'da yaptırılacak olan Halkevi binaları ile ilgili, 1941yılına gelindiğinde mahallinden yapılacak olan yardımların tam anlamıyla yapılmadığı görülüyordu. Kars CHP İl İdare Heyeti Reisi Mehmet Boğatır, 29 Mayıs 1941'de bu konu ile ilgili CHP Genel Merkezine

bilgi verdi. Buna göre Sarıkamış Halkevi inşaatı için bütçelerine koydukları 1500 liralık tahsisattan 549 liranın çeşitli tarihlerde Sarıkamış CHP teşkilatına ödendiği, geriye kalan 951 liranın ise içinde bulunulan şartlardan ötürü şimdilik verilemeyeceği; inşaatın başlamasıyla birlikte de ilgili hesaba belirtilen miktarın aktarılacağı belirtildi. Sarıkamış parti teşkilatı 549 lira ile birlikte vaat ettikleri 500 lirayı yani toplamda 1049 lirayı Genel Sekreterliğin İş Bankası'ndaki ilgili hesabına yatırdıklarını ifade etti. Ancak 20 Haziran 1941'de Genel Sekreterlik tarafından Kars İl Örgütü'ne gönderilen yazıdan belirtilen miktarın henüz yatırılmadığı anlaşılmaktaydı. Bu paranın bir an önce gönderilmesi istense de Halkevi ihtiyaçlarına harcanan paranın Genel Sekreterlik emrine gönderilemeyeceği Mehmet Boğatır tarafından 26 Haziran 1941'de bildirildi (Eyüpoğlu, 2018,s.408-409).

Bu konuya ilişkin, 1940 ve 1941 yılında Sarıkamış Halkevini teftiş eden Vehbi Demir, Sarıkamış Belediyesinin 1940 bütçesine yeni yapılacak halkevi binası için 1500 konduğunu ve bu paranın Genel Sekreterlik emrinde bankaya yatırılacağını 1940 raporunda belirtmişti. Ancak 1941 yılı teftişi sırasında bu paranın bankaya yatırılmadığını açıklamıştır. Bu paranın 549 lirasının halkevi ihtiyacı için kullanıldığını, kalan 951 liranın da, bankaya yatırılmadığını, Belediye Meclisi kararıyla hamam tamiri gibi ihtiyaçlara harcandığını, halkevi binası yapılacağı zaman kalan paranın ödeneceği kararı alınarak, Kaza Belediye Riyasetine, Kaza Parti İdare Heyeti Reisliğine resmi bir tezkere ile bildirildiğini açıklamıştır (BCA,490.01.999.860.1,1941,s.67-58).

Bunun üzerine Genel Sekreterlikçe İl İdare Kurulu Başkanlığı'na yapılan açıklamada; gerek Sarıkamış Belediyesi ve gerekse kazadaki parti örgütüncü yapılması planlanan halkevi binası için bütçeden pay ayrılmadığı anlaşılmaktaydı. Halbuki 26 Ocak ve 8 Mart 1940'da yayınlanan 1663 ve 1702 sayılı iki genelgede de bildirildiği üzere *“arsası ve yarı parası mahallince yapılacak yardımlardan temin edilmedikçe sırası geldiği zaman bina yaptırmak imkan dahilinde de değildi”* (Eyüpoğlu,2018,s.408-409). Böylece ülke ekonomisinin zorlu bir dönemden geçtiği ikinci Dünya Savaşı yıllarının da büyük oranda etkisiyle, mahallinden yardım alamadığı için Sarıkamış Halkevi binasının bu süreçte yapılması mümkün olmamıştır. Halkevi binası olarak Eski Rus Kilisesini kullanmaya devam eden Sarıkamış Halkevi, yeni binanın yapılmaması nedeniyle daha sonra bu kilise ile birlikte Belediyenin tahsis ettiği bir salonda ve bir odada faaliyetlerini yürütmüştür (BCA,490.01.999.860.1,1940,s.104-105).

5. CHP TEFTİŞ RAPORLARINA GÖRE SARIKAMIŞ HALKEVİ'NİN EKONOMİK SIKINTILARI VE ÇALIŞMALARI

CHP beşinci büyük kurultayında aldığı bir kararla ülke genelinde yirmi müfettişlik sahası oluşturmuştur. Müfettişliklerin amacı “*CHP'nin memleketin umumi hayatında takip ettiği yüksek maksat ve gayelerin tahakkukunu temin ve parti halkevi faaliyetlerini tezyid etmeleri, partinin bütün teşkil ve tesislerinin merkezin sıkı bir kontrolü ve devamlı bir rehberliği altında bulunması temin esası*” idi. Bu müfettişler bölgelerine atandıktan sonra aldıkları talimat gereğince, senede en az 6 ay burada kalacak, bütün teşkilat kademelerini ve halkevlerini senede iki defa teftiş edeceklerdi (Kars Vilayet Gazetesi, 1939, sayı:760). Dolayısıyla Kars ve kazalarındaki halkevlerini teftiş eden müfettişlerin tutmuş oldukları raporlardan halkevlerinin durumu, ihtiyaçları ve çalışmaları ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede Sarıkamış Halkevinin mevcut durumunu ve çalışmalarını, CHP bölge müfettişlerinin burayı ziyaretleri sırasında tutmuş oldukları raporlardan izlemek mümkün olmuştur (Kars Vilayet Gazetesi, 1939, sayı:760).

Bu raporların ilki 1937 yılı içerisinde Alaattin Tiritioğlu tarafından tutulmuş olan rapordur. CHP Genel Sekreterliğinden Kars Valisi ve CHP İl İdare Heyetine gönderilen 6 Mayıs 1938 tarihli yazıda, Kars ve kaza halkevlerinin teftişinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Buna göre “*1937 yılında iliniz içindeki halkevlerini teftiş etmiş olan Alaattin Tiritioğlu'nun partiye vermiş olduğu raporların incelendiği ve bu raporlara göre Kars Halkevinin çalışmaları genel olarak iyi görülmüşse de Kağızman halkevi adeta yokmuş hissini vermektedir.*” değerlendirmesi yapılmıştır (BCA, 490.01.999.860.1).

Kars Vilayet Gazetesi de bölgeye gelen müfettişler hakkında çeşitli haberler yapmıştır. Gazete Temmuz 1939'da yaptığı bir haberde; Sarıkamış'tan dönen Halkevi Müfettişi Ragıp Tüzün'ün İlбай Akif Eyidoğan'la birlikte Arpaçay ve Kazılçakçak'a gittiğini yazmaktadır (Kars Vilayet Gazetesi, 1939, sayı:760). Anlaşıldığı üzere 1937, 1938 ve 1939 yıllarında Kars ve kazalarındaki halkevleri teftiş edilerek, bölgeye atanmış olan müfettişlerin burada yaptığı çalışmalar bir rapor halinde CHP genel sekreterliğine bildirilmişti. CHP Genel Sekreterliği bu raporlar doğrultusunda CHP Kars İl İdare Heyeti ile birlikte yerinde tespit edilen eksiklikler doğrultusunda çalışmalar sürdürmekteydi.

Bu raporlardan anladığımız kadarıyla 1940 ve sonrasında Kars merkez ve kaza halkevlerinin durumu ekonomik açıdan pek parlak değildir. Savaş yıllarının etkisiyle ekonomik sıkıntılarla yüz yüze kaldıkları

görülmektedir. Dolayısıyla halkevlerinin çalışmaları da buna paralel olarak çok verimli olmamıştır. Başta Kars Halkevi olmak üzere, Sarıkamış ve diğer ilçelerdeki halkevleri ekonomik sıkıntılardan etkilenmiş ve istedikleri nispette çalışmalarını yürütememişlerdir. Halkevlerine CHP Merkezi, CHP Vilayet İdare Heyeti ve Belediyelerden yapılan yardımlar bu yıllarda azalmış, halkevlerine bunların bütçelerinden ayrılan paralar yeterli olmamıştır.

6. 1940 YILI TEFTİŞ RAPORLARINDA SARIKAMIŞ HALKEVİ

CHP Çoruh Bölge Müfettişi Cemal Karamuğla, 11 Temmuz 1940 tarihli raporunda genel olarak bölge halkevlerinin gerekli yardımları alamadıkları düşüncesindedir. Raporda; Halkevlerinin çalışma, yaşama ve gelişmeleri için lazım olan gelir aslında İdare-i Hususiyelerle (Valiliğe bağlı Özel İdareler) ve belediyelerden alınan yardımlardan ibarettir. İdare-i Hususiyeler imkanı dahilinde yardımlar yaparken, belediyelerin yaptıkları yardımlar özellikle 1940 yılı içerisinde en küçük ihtiyaçları karşılamaktan uzaktır (BCA, 490.01.999.860.1.1940,s.70).

Hatta Cemal Bey belediyelerin yardımlarını göstermelik olarak değerlendirmiş, halkevlerine ayrılan paraların bazen hiç verilmediğini belirterek sözlerine şöyle devam etmiştir; *“çoğu zaman halkevlerine temin edilen paranın büyük bir kısmı Kars merkez halkevinin ihtiyaçları için ayrılmakta ve kazalar bundan yararlanamamaktadır. İdare-i Hususiye'nin verdiği 12.000 liranın 8.000 lirası merkez halkevine aittir. 3000 lirası da parti masraflarına karşılık olarak ayrılırsa kalan para ile bütün kaza ihtiyaçlarını temin etmek mümkün olamaz. Kağızman Halkevine mahalli belediyesi yalnız 300 lira vermiştir. Sarıkamış belediyesi halkevine bütçesinden 500 lira ayırmış ve bunun ancak 300 lirasını vermiştir. Ardahan'a bu kadar'da yardım temin edilmemiştir. Bu halkevlerinden farklı olan Iğdır Halkevi kendi gelirini çeşitli faaliyetlerle kazanmaktadır. Iğdır halkevinin üye sayısı oldukça fazla, ayrıca üyeleri iyi çalışmakta ve yaptıkları müsamerelerden gelir elde etmektedirler* (BCA, 490.01.999.860.1.1940,s.70).

Cemal Bey'e göre genel olarak bu dönemde Kars'ta bulunan Halkevi İdare Heyetleri üyelerinin kendilerinden beklenen hizmeti yapamamaları ve devamlı bir mesai programı takip etmemelerinin nedeni halkevlerinin yeterli ödeneği alamamasıdır (BCA, 490.01.999.860.1.1940,s.70).

CHP Çoruh Bölgesi Müfettişi Muğla Mebusu Cemal Karamuğla'nın bu teftiş raporunda Sarıkamış Halkevi'ni şöyle değerlendirmiştir;

“Sarıkamış Halkevi muallimlerinin çekilmesiyle fena bir vaziyete düşmüştür. Bugünkü idare heyeti arkadaşlarımızın muvaffak olacaklarını zannetmiyorum. Burada çalışabilecek zevatın halkevi idaresine alınması için ciddi bir mesai lazımdır. Vilayet Parti İdare Heyeti’nin bu işle yakından alakadar olması ve vaziyeti ehemmiyetle takip etmesine şiddetle ihtiyaç vardır.” Cemal Bey halkevinin durumu hakkında bu bilgileri verdikten sonra, *“Halkevlerinin en büyük derdi, parasızlıktır. Her sene müşkilatla hususi idare ve belediyelerden alınmakta olan yardımlar mütemadiyen azalmaktadır”* şeklinde halkevlerinin ekonomik sıkıntı çektiklerini ve bunların *“bütün istekleri; esaslı ve devamlı bir varidat menbaı temininde birleşmektedir.”* demektedir (BCA, 490.01.999.860.1.1940,s.66).

Cemal Bey Sarıkamış Halkevi’nin altı şubesinin olduğunu fakat bu şubelerin çalışmalarının istenilen düzeyde olmadığını, üye sayısının ise Sarıkamış’ta ortaokul olduğu için yeterli derecede olduğunu ve muallimlerden oluştuğunu belirtmiştir. Aslında genel olarak değerlendirildiğinde, Sarıkamış Halkevi Kars merkez ve Iğdır Halkeviden sonra çalışmaları açısından üçüncü sırada yer almaktadır. Bu rapora göre Halkevi halkı ilgilendirecek programlar yapmakta, konferanslar, müsamereler tertiplemekte ve içtimai yardım şubelerini tahrik ederek faaliyet göstermekte ve büyük oranda halkın ilgisini çekmektedir. Sarıkamış Halkevinin hesap defterleri, demirbaş eşya ve kütüphane defterleri mevcuttur ve talimatlara uygun tutulmuştur (BCA,490.01.999.860.1,1940,s.71).

CHP Erzurum Bölgesi Müfettişi Ordu mebusu Dr. Vehbi Demir aynı yıl içerisinde bölge halkevlerini teftişi sırasında hazırlamış olduğu 30 Kasım 1940 tarihli raporunda Sarıkamış Halkevi Reisinin CHP İdare Heyetinden Sabit Özkazanç olduğunu belirtmektedir. Ona göre Parti İdare Heyetinin, hükümet amir ve memurlarının halkevi ile alaka ve nezaretleri istenilen şekilde değildir ve halkevi hiçbir yardım görmemektedir. Vilayet İdare Heyetinden de buraya ayrılan bütçe gönderilmemiştir. Halkevinin gördüğü yardım sadece Sarıkamış parti idare heyetinden ve Sarıkamış Belediyesindendir. Ayrıca Sarıkamış Belediye’si 1940 yılı içerisinde halkevine yeni bir bina yapılması için 1300 lira para ayırmıştır. Vehbi Bey özellikle Kars merkez ve kaza halkevlerine temin edilen gelirlerden bu kazaya hiç ödenek verilmediğini belirtmiştir (BCA,490.01.999.860.1,1940,s.104-105).

Vehbi Bey raporunda; Sarıkamış kaza halkevinin temsil, spor, sosyal yardım, kütüphane ve yayım, köycülük şubelerinin olduğunu ve başlarında bulunanların muhite göre işlerinin ehli insanlar olmalarına rağmen alakasızlık ve yardımsızlık neticesinde faaliyet gösterilmediğine işaret

etmiştir. Halkevinin muhit üzerinde ilk açıldığı zamanlara göre iyi bir intiba ve tesiri olmadığını, halkevinin bütün defterlerinin temiz ve düzgün olduğunu ve üye sayısının 174 erkek 17 kadın olmak üzere 191 kişi olduğunu yazmıştır. Sarıkamış Halkevi binası olarak kullanılan büyük bir salon ve iki ufak odadan ibaret eski kilise binası bu dönemde tamire alındığı için, halkevi belediye binası içerisinde ayda 7,5 liraya kiralanmış iki odada faaliyetlerine devam etmiştir. Vehbi Bey halkevine tahsis edilen kilise binasının tamirden sonra umumi toplantılar kullanılabileceğini, fakat halkevi bütün şubeleri ile faaliyete geçecek olursa bu binanın ihtiyaca kâfi gelemeyeceği kanaatindedir. Halkevi'nin 4 lambalı bir radyosunu olduğu da belirtilmiştir (BCA,490.01.999.860.1,1940,s.104-105).

Raporun değerlendirme kısmında ise Sarıkamış Halkevi ile ilgili; *“bu kaza halkevinin ilk açıldığı zamanki faaliyeti maatessüf bugün yoktur. Kaza parti reisliğine içtimai durum dolayısıyla halk tarafından iyi karşılanmayan Hasan Köse'nin gelmesi halkevinden münevver halkın ve muallimlerin birçoğunun çekilmesine sebebiyet vermiştir. Kaza halkevinin parasızlık ve yersizlik derdi de önemli bir meseledir. Halkevi binası olarak kullanılmaya başlanan kilise binasının tamiri ve kulelerinin yıkılması maksadıyla başlayan inşaat yarıda kaldığı gibi kulelerin yıkıldığı yerlerin çatı aksamı tamamen açılmış bir halde bırakıldığından bina kullanılmaz bir hale düşmüştür. Mahalli İdare Heyetinin yardımı pek az olduğu için Vilayet İdare Heyetinin alakasızlığı halkevini fena duruma düşürmüştür. Bu halkevinin yeniden canlanması için Ortaokul direktörü Veli Erten reisliğe ikna edilmiştir. Hasan Köse Parti Reisliğinden alındıktan sonra halkın buraya ilgisi artacaktır.”* açıklamaları yapmıştır (BCA, 490.01.999.860.1, s.106),(BCA, 490.01.999.860.1, s.113).

7. 1941 YILI TEFTİŞ RAPORLARINDA SARIKAMIŞ HALKEVİ

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Dr. Ahmet Fikri Tuzer bölge müfettişlerinden almış olduğu 1940 raporları ışığında, Kars CHP Vilayet İdare Heyeti Reisliğine 16 Ocak 1941 'de gönderdiği yazıda; Kars merkez, Ardahan, Iğdır, Kağızman ve Sarıkamış Halkevlerine ait tenkitleri sıralamıştır. Bu tenkitlerin başında Vilayet Hususi İdaresince Halkevlerine tahsis edilen paranın adil bir şekilde dağıtılmadığını sorgulanmaktadır. Sarıkamış halkevinin bu yıl itibarıyla faaliyetlerinin tamamen durduğu ve İl İdare Heyetinin bu halkevi ilgilenmesi gerektiği vurgulanmıştır. CHP Genel Sekreterliği özellikle, milli kültür ve ülkümüzün inkişafı için halkevlerinin gelişmesinin gerekli olduğunu belirterek, Sarıkamış ve Kağızman parti teşkilatının burada bulunan halkevlerine ilgi ve alaka göstermediklerinin

anlaşıldığını, dolayısıyla Vilayet İdare Heyetinin ve mahalli parti teşkilatlarının bu işle yakından alakadar olmaları yönünde tavsiyede bulunmuştur (BCA, 490.01.999.860.1, s. 76).

CHP Genel Sekreteri Dr. Ahmet Fikri Tuzer'in bu yazısına istinaden CHP Vilayet İdare Heyeti başkanı Abdurrahman Sürmen tarafından 11 Şubat 1941'de CHP Genel Sekreterliğine gönderilen yazıda; bu tenkitlerin yerinde olmadığı, Kaza halkevlerinin faaliyet yapmadıklarını bunun sebebinin vilayet idare heyetinin yardım yapmamasına bağlamalarının ise yanlış olduğunu belirtmiştir. Sürmen “ *Vilayet idare heyetimiz Sarıkamış halkevi binası olarak alınan kilise binasına 1500 lira ve bununla beraber icap ettikçe Iğdır, Kağızman, Ardahan hatta Posof'a dahi bütçe nispetinde ufak yardımlardan çekinmemiştir.*” diyerek onlara bütçenin el verdiği şekilde yardım edildiğini belirtmiştir. Ona göre “*kendileri ufak bir faaliyet olsun göstermedikleri gibi aza aidatını dahi ihmal etmişlerdir. Bu kazalar halkevlerinin faaliyetlerinin geri kalması hatta durması şahsi emellerinin tahakkuku için bu gibi mazeretleri alet etmelerinden ileri gelmektedir.*” 1941 bütçesinden gerekli yardımların yapılması için karar alındığını, ayrıca Sarıkamış ve Kağızman parti teşkilatlarının uzun süre ödeyemedikleri bin küsur lira kadar şahsa ait borçlarının Vilayet İdare Heyetinin ödeyeceğini belirtmiştir. Abdurrahman Sürmen, Sarıkamış Halkevi'nin geçen seneye nispetle son faaliyet raporlarından da anlaşılacağı veçhile metodik çalışmaya başladığını, asıl meselenin Sarıkamış Parti İdare Heyeti ile Halkevi İdare Heyetindeki kişilerin aralarındaki geçimsizlikten kaynaklandığını ve faaliyetlerin aksadığını anlatmıştır (BCA, 490.01.999.860.1, s. 73-74).

CHP Erzurum Bölgesi Müfettişi Ordu Mebusu Dr. Vehbi Demir 1941 yılının ilk altı ayında bölge halkevlerini teftişinden sonra hazırlamış olduğu 10.06.1941 tarihli raporunda; Sarıkamış Halkevi hakkında şu bilgileri vermiştir: “*Bu teftişimde Sarıkamış Halkevi faaliyetlerini daha canlı gördüm. Halkevi Reisliğine getirilen Ortaokul Direktörü Veli Erten münevverlerin ve Sarıkamış halkının sevgisini kazanmış ağır başlı, işlerinde çok titiz ve çalışkandır. Az zaman zarfında Parti İdare heyetinin hükümet amir ve memurlarının halkevine karşı alakalarını arttırmıştır. Halkevi eskisi gibi belediye dairesinde tahsis edilen bir salonla bir odaya yerleşmiş bulunmaktadır. Okuma Odası ittihaz edilen salonla içtima odası çok temiz ve muntazam tutulmaktadır. Radyoları faaliyettedir. Halkevine tahsis edilen kilise binasından yalnız balo gibi umumi toplantılarda istifade edilmektedir.*” (BCA, 490.01.999.860.1, 1941, s. 57-58).

Vehbi Bey, Sarıkamış Halkevinin Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Kütüphane ve Yayım, Köycülük şubelerinin iyi çalıştığını öne sürmüştür.

Ona göre bunun nedeni, şubelerin başlarına kıymetli kişilerin geçmesidir. Neticede, şubelerin üç dört ay gibi çok kısa zamanda cidden takdire şayan bir varlık gösterdiklerini söylemiştir. Hatta Sarıkamış Halkevi Temsil Şubesi kadın ve erkek yirmi kişilik güzide bir kafilesi, başlarında Kaza Parti Reisi Rasim Kanburoğlu ve Halkevi Reisi Veli Erten ve Temsil Kolu Reisi Cazim Oral olduğu halde Kars'a giderek orada iki müsamere düzenlemişlerdir. (BCA, 490.01.999.860.1, 1941, s. 57-58).

Vehbi Bey raporunda; Sarıkamış Halkevi'nin açık şubelerinin aza kayıt defterlerinin temiz ve muntazam olduğunu, yeni Halkevi Reisi Veli Erten'in işe başladığı 01. 12. 1940 tarihinden 29. 4. 1941 tarihine kadar 18 toplantı yapıldığını, Halkevinin günlük ve matbu bir çalışma defterinin olduğunu ve aylık faaliyet raporlarının da hususi bir deftere kaydedildiğini, esasen muntazam temiz olan demirbaş defterlerinin matbu defterlerle değiştirildiğini kaydetmiştir. Ayrıca halkevinde çeşitli konularda ve yararlı bir şekilde konferanslar verildiği için halkın halkevine alakasının uyandırıldığını belirtmiştir (BCA, 490.01.999.860.1, 1941, s. 57-58).

CHP Erzurum Bölgesi Müfettişi Ordu Mebusu Dr. Vehbi Demir 1941 yılı ikinci teftiş raporunda ise Halkevi Reisi Ortaokul direktörü Veli Erten'in başarılı olduğunu ancak Sarıkamış Halkevine Vilayet İdare Heyetinin verdiği 450 lira yardımı az bulduğu için teftiş tarihinden bir ay evvel istifa ederek ayrıldığını belirtmiştir. Veli Erten halkevi reisliğinden ayrılmadan önce okuma salonunun asıl işlevinden çıkarılarak bir kahvehaneye dönüşmesine de vesile olmuş bu konuda da eleştirilmiştir (BCA, 490.01.999.860.1, 1941.) s. 42-43).

Bu raporda dikkat çekilen en önemli şey Halkevinin Kütüphane ve Yayın Şubesi hariç diğer şubelerin reisliklerinin boş olmasıdır. Sarıkamış Halkevi Temsil Şubesi Reisi Cazim Oral askere gittiği için bu kolda faaliyetini durdurmuştur. Halkevine hiç yeni aza kaydı yapılmadığı gibi toplantılarda yapılmamıştır. Kütüphane ve Yayın Şubesi defteri tutulmuş ancak hiç karar alınmamıştır. Sarıkamış Halkevi bu yıl içerisinde 20.4.1941 ve 28.11.1941 tarihinde iki defa teftiş edilmiştir. Halkevinde muhatap olarak bulunan tek yetkili Kütüphane ve Yayın Şubesi Reisi ve Halkevi İdare Heyetinin Muhasip Azası Ragıp Şefik Çalkavur'dur. Vehbi Bey, Veli Erten'in istifası üzerine Sarıkamış Halkevi Reisliğine getirilecek kişi için Kaza Parti Reisi, Parti İdare Heyeti Azaları ve Belediye Reisi ile görüşükten sonra, eskiden parti reisliği yapmış olan Halkevi Kütüphane ve Yayın Şubesi Reisi Ragıp Şefik Çalkavur'un bu göreve getirilmesini uygun bulmuştur (BCA, 490.01.999.860.1, 1941.) s. 43-44).

Netice olarak Sarıkamış Halkevi'nin bu teftiş döneminde elemanların çoğunun askere gitmiş olması ve Vilayet İdare Heyetinin alakasızlığı nedeniyle iyi çalışmadığı tespit edilmiştir (BCA, 490.01.999.860.1, 1941,s. 44).

8. 1942, 1943 VE 1945 YILLARI TEFTİŞ RAPORLARINDA SARIKAMIŞ HALKEVİ

CHP Erzurum Bölgesi Müfettişi Ordu Mebusu Vehbi Demir tarafından Sarıkamış Halkevi 20.06.1942 tarihinde teftiş edilmiş ve halkevinin açık şubelerinin komite reislerinin değiştirilmesiyle birlikte az çok faaliyetlerinin arttığı görülmüştür. Vehbi Bey Halkevi çalışmalarını şöyle sıralamıştır:

1- *Açık şubelerden Temsil Komitesi Reisliğine getirilen Öğretmen ve Maarif memur Vekili bayan Saadet Arat, son altı ay içinde komitenin 17 defa toplanmasını temin etmiş ve bu toplantılarda verilen kararları komitenin karar defterine geçirmiş ve bu müddet içinde birisi köy gezisinde olmak üzere faydalı temsiller vermekle varlık göstermiştir.*

2- *Spor şubesi faaliyet gösterememiştir.*

3- *Sosyal Yardım Şubesi, bu şube faaliyetleri de istenilen ve beklenen durumda olmamakla beraber okul talebelerine ders levazımı yardımı ve köylü vatandaşlardan müracaat eden hastaların muayenelerini yapmıştır.*

4- *Kütüphane ve Yayın şubesi, bu şube yeni, matbu ve nümunesine uygun bir kütüphane defteri vücuda getirmiş ve kitapları tasnif etmeğe başlamış ve faaliyeti yalnız buna münhasır kalmıştır.*

5- *Köycülük Şubesi, karar defteri tutmaya başlamış son altı ay içinde üç toplantı yapmış ve karar defterine geçirmiştir. Ancak Köylümüz için faydalı olacak faaliyeti gösterememiştir."*

6- *Günlük karar defteri tutulmaktadır.*

7- *Hesapları temiz ve muntazamdır."* (BCA, 490.01.999.860.1, 1942).

Vehbi Demir'e göre Sarıkamış Halkevi'nin açık bulunan komitelerinin faaliyet göstermemelerinin sebebi tahsisatlarının az olmasıdır. Vilayet İdare Heyeti tahsisatlarının azlığından dolayı bu halkevine lüzumu kadar yardım yapmamaktadır. Vehbi Bey Sarıkamış gibi muhim bir kaza merkezindeki bu halkevine Genel Sekreterlikçe 500 lira yardım yapılmasının çok yerinde olacağı tavsiyesinde bulunmuştur (BCA, 490.01.999.860.1, 1942).

1943 yılında hazırlanan teftiş raporunda ise Sarıkamış Halkevi

Temsil ve Köycülük Şubeleri, Erzurum'un Oltu Kazasına bağlı Örtülü Köyüne ve Sarıkamış'ın Bardız Nahiyesine giderek Örtülü Halkodası ve Bardız Nahiye merkezinde birer temsil vermişlerdir. Ayrıca Bardız Nahiyesinin dört köyünde köylülerle konuşmalar yapmışlardır. Sarıkamış Halkevi milli günler programlarını da tatbik etmişlerdir. Sarıkamış Halkevi 1943 yılının son atlı ayında 9 toplantı yapmış, mahalli parti heyetinden 50 lira, belediyeden 150 lira yardım görmüştür (BCA, 490.01.999.860.1, 1943).

Sarıkamış Halkevi faaliyetlerinin spor alanında arttığı görülmektedir. 1944 yılı Şeker Bayramı münasebetiyle Sarıkamış Halkevi Temsil ve Spor şubelerinden 31 kişi Kars'a gelerek, Kars Halkevi Sosyal ve Yardım Şubesi menfaatine Sarıkamış ile Kars Spor arasında futbol maçı yapmışlardır. 31 Ocak 1945 tarihinde Erzurum'da düzenlenen bölgesel kayak turnuvasına Sarıkamış, Erzurum ve Karslı kayakçılar katıldı. Yapılan yarışma sonunda Sarıkamış birinci, Erzurum İkinci, Kars ise üçüncü oldu (Atlı, 2013, s.116). 1945 yılının Haziran ayında Sarıkamış Halkevi Spor kolu, Kars Halkevi sporcularıyla birlikte Kars İnönü Meydanında büyük bir halk kitlesi önünde cirit, güreş ve milli oyun gösterileri yaparak Kars halkına güzel bir gün yaşatmışlardır (Atlı, 2013, s.117).

Niğde Mebusu 24 Ağustos 1945 tarihli Kars İlinde bulunan Halkevlerinin ve Halkodalarının teftiş raporunda; Sarıkamış Halkevi ile ilgili şu ilgili bilgileri vermektedir: "*Sarıkamış Halkevinin binası yoktur. Belediye binasının bir kısmını kullanmaktadırlar. İyi bir Kaymakam ile Halkevi Başkanı Çalkavur'un elele vermesi halkevinin canlı tutmaktadır. Kaymakam, Parti, Belediye, Halkevi işbirliği yapabilmışlerdir. Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri, Kütüphane ve Köycülük kolları vardır. Her kol güzel çalışmaktadır. Bilhassa spor kolunun kışın kayak, yazın at sporlarının kazandırdığı canlılık şayan-ı takdirdir. Türkiye kayak birinciliklerine katılmışlardır ve çok güzel dereceler almışlardır. Sarıkamış'ta kayak sporu son zamanlarda, bir halk sporu halini almıştır. Halkevi bu alakayı çok güzel kamçulamaktadır.*" Bu halkevinin verdiği ihtiyaç listesinin karşılanması için ricada bulunan Hüseyin Bey, günlük çalışma, komite defterlerinin muntazam olduğunu, Halkevi İdare Heyeti görüşüğünü, muhitin ihtiyaç ve imkânlarına uygun bir program ile bu halkevinin çalışmalarının artacağını söylemiştir." (BCA, 490.01.999.860.1, 1945, s.13-14.)

Bu raporda bahsedilen halkevinin ihtiyaçlarını Sarıkamış Halkevi Başkanı Memduh Çalkavur Niğde Mebusu Hüseyin Ulusoy'a sunduğu 27 Temmuz 1945 tarihli yazıda şöyle belirtmiştir (BCA, 490.01.999.860.1, s.27).

“1- Bina: Sarıkamış Garnizon merkezi bulunması münasebeti ile her sahada ihtisasından faydalanılacak eleman münevver ve içtimai bir muhit sahibidir. Yine Sarıkamış'ın yeni bir kasaba olması münasebetiyle de yerli halkı yoktur. Türkiye'nin muhtelif yerlerinden ticaret maksdıyla gelmiş yerleşmişlerdir. Sarıkamış Halkevi her zaman için faal bulunması lüzümlü yer ve bütçesi sağlanırsa her sahada muvaffak olması mümkündür. Halen Belediye binasında ayrılan 2 odada 6 şubesi ile faaliyettedir. En büyük ihtiyacı ve noksanlığı binasızlıktır. Yeni bir bina yapılıncaya kadarda, zahire doldurulan temsil salonunun tahliyesi çalışmaları mümkün merteye daha verimli bir hala koyar.

2- Bütçe: 945 yedi aylık Bütçemiz 2.497.81 lira isede hakikatta muhasebe tahsisatından vilayet parti idare kurulunca ayrılan 550 lira ve belediye bütçesine konulmuş bulunan 500 lira ceman 1050 liradır. Buda yalnız idare memuru ücreti ile yakacak ihtiyacını karşılamaktadır. Nakti yardıma muhtacız. Bütçemizin sureti bağlıdır. Tetkiki dileğimizin yerinde olduğunu açıklar kanaatındayım.

3- Şube ihtiyaçları:

Temsil: mahalince ve bütçemizle tedariki mümkün olmayan tarihi kıyafetle bir makyaj takımı

Spor: A- Kayak adedinin artırılması ve bu meyanda müsabakalara elverişli iyi cins kayaklardan da 5-10 adede ihtiyaç vardır.

B-30 Cırt gömleği ve ayrıca güreşler için kisvet.

C- Tenis, Paten, Futbol, Atletizm, Pingpong... gibi şehir içi ve salon spor araçlarına ihtiyacımız çoktur.

D- Beden terbiyesi Umum Müdürlüğü tarafından Sarıkamış'a bir kayak ve güreş Antrönörü gönderilmesi.

Halk Dersaneleri ve kurslar: Meccani dikiş, nakış kursu açacak eleman vardır. Fakat makine yoktur. Bir dikiş makinesi tedarik edilirse fayda temin edilecektir.

Caz: Aile toplantıları için caz takımı Halkevi mensupları arasından teşkil edilmektedir. Ancak cazımız yoktur ve bu sıkıntıdan kurtulmak üzere caz takımına ihtiyaç vardır.”

1948 yılı sonunda Kars merkez ve kaza halkevlerinde ekonomik sıkıntılar hala devam etmekteydi. Sorunların üstesinden gelinmesi için CHP Genel Sekreterliği tarafından burada bulunan halkevlerine 1948'de 1500 lira gönderilmiş, bununla birlikte Halkevlerinin ve Halkodalarının ihtiyaç duydukları parayı yerinden karşılamaları istenilmiştir. Mahalli idarelerden

yeterince yardım alamayan Sarıkamış Halkevi, 1949'da CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği yazıda şu açıklamada bulunmuştur: 1949 Halkevi ödeneğinin 900 lira olduğu idare memuru ve odacılara 840 lira ücret ödendiği; altı ay süren kış müddetince 800 lira odun parasına ihtiyaç duydukları; Halkevinin bina kirasının 54 lira olduğunun elektrik ve diğer masraflar için toplam 1574 lira harcadıkları; kol faaliyetlerinden elde edilen gelirin ise sadece kendi masraflarını karşıladığı, bu nedenle yardımın şart olduğu Mehmet Bilgentürk tarafından bildirilmiştir. Sarıkamış Halkevinde yaşanan sıkıntılar diğer halkevlerinde de yaşanmaktadır. Gerçi Genel Sekreterlik Sarıkamış Halkevine 600 lira göndermişse de bu miktar sorunun çözümüne yeterli olmamıştır (Demircioğlu, 2018, s.479).

9. SONUÇ

Kars Vilayeti merkez halkevine bağlı olarak açılmış olan Sarıkamış Halkevi, bünyesinde oluşturduğu şubeler vasıtasıyla halkın her konuda bilinçlenmesi ve eğitimi için imkânları ölçüsünde çalışmalar yapmıştır. Sarıkamış'ın sosyal ve kültürel yaşamının değişmesinde ve gelişmesinde katkısı olan Halkevine birçok meslek grubundan kişiler üye olmuşlardır. Sarıkamış Halkevi bünyesinde Spor, Sosyal Yardım, Temsil, Kütüphane ve Yayım, Köycülük Şubeleri oluşturulmuştur. Bu şubeler kendi alanlarında çalışmalar yürütmüş, fakat bunların içinde en fazla Spor, Temsil ve Kütüphane ve Yayım Şubesi çalışmalarını istikrarlı bir şekilde yürütmüştür.

Ülke genelinde İkinci Dünya Harbi'nin yaratmış olduğu ekonomik sıkıntılar, halkevlerinin gerektiği kadar merkezden ve mahalli parti ve belediye teşkilatlarından yardım alamamalarına sebep olmuştur. Sarıkamış Halkevi kendisine tahsis edilen Eski Kilise binasında ve Sarıkamış Belediyesi içerisinde verilen bir okuma salonu ve iki odada faaliyetlerini sürdürmek zorunda kalmış yeni bina yapma girişimleri sonuçsuz kalmıştır. CHP Bölge Müfettişleri tarafından teftiş edilen halkevlerinin yeterli paralarının olmadığı ve bu nedenle faaliyetlerini istenilen düzeyde yapamadıkları aşikârdır. Parasızlığın yanında Vilayet İdare Heyetlerinin, Parti Teşkilatlarının ve Halkevi Reisi ve İdare Heyetinin kendi aralarındaki anlaşmazlıklarda halkevi çalışmalarını olumsuz yönde etkilemiştir.

10.KAYNAKLAR

- Arslan, N. (2020). *Kars Türk Ocağı*. Ankara: Sonçağ Akademi Yayınları,
 Atlı, C. (2013). *Kars halkevleri ve faaliyetleri*. Erzurum: Salkım Söğüt Yayınevi.
 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
 BCA, 490.01.999.860.1, s.31.
 BCA, 490.01.999.860.1, s.29.

BCA, 490.01.999.860.1, s. 30.

BCA,490.01.999.860.1. (Kars İlinde Bulunan Halkevlerinin Teftiş Raporu 11 Temmuz 1940.)

BCA,490.01.999.860.1. (Kars İlinde Bulunan Halkevlerinin Teftiş Raporu 30 Kasım 1940) BCA, 490.01.999.860.1. (Kars İlinde Bulunan Halkevlerinin Teftiş Raporu 10 Haziran1941.)

BCA, 490.01.999.860.1. (Kars İlinde Bulunan Halkevlerinin Teftiş Raporu 28 Kasım 1941.)

BCA, 490.01.999.860.1. (Kars İlinde Bulunan Halkevlerinin Teftiş Raporu 22 Kasım 1942).

BCA, 490.01.999.860.1. (Kars İlinde Bulunan Halkevlerinin Teftiş Raporu Mayıs 1943.)

BCA, 490.01.999.860.1. (Kars İlinde Bulunan Halkevlerinin Teftiş Raporu 24 Ağustos1945.)

Demircioğlu, A. (2018). *Iğdır Halkevinin açılması ve faaliyetleri, kültür ve tarih bağlamında Iğdır*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Eyüpoğlu, İ. (2018). Sarıkamış, Kağızman ve Iğdır Halkevlerinin yapım ve onarımında karşılaşılan finans sorunları. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Kırzioğlu, F. (1978). *Atatürk Üniversitesine kitapları bağışlananlar, Atatürk Üniversitesi 20. yıl armağanı 4. kitap (çeşitli konular)*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Özdemir, Y. & Aktaş, E. (2011). *Halkevleri (1932'den 1951'e)*. Erzurum: A.Ü. Türiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED), sayı: 45.

Kars Vilayet Gazetesi, 14 Temmuz 1939, sayı:760.

Sarıay, Y. (2004). *Türk milliyetçiliğinin tarihi gelişimi ve Türk ocakları (1912-1931)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Toksoy, N. (2004). *Türk İnkılâbı'nda milli kültürün yeri ve halkevi çalışmaları*. Türkoloji Çalışmaları Dergisi, Cilt:1, sayı:3.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.